

## Застосування теорії ментальних просторів і блендингу до аналізу текстів французьких лічилок (на матеріалі твору *Nous n'irons plus aux bois*)

Н. Л. Дяченко

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ, Україна  
Corresponding author. E-mail: dnl200677@gmail.com

Paper received 30.03.19; Accepted for publication 08.04.19.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2019-194VII58-05>

**Анотація.** Статтю присвячено розгляду теорії концептуальної інтеграції та блендингу Ж. Фоконьє і М. Тернера на основі теорії ментальних просторів Ж. Фоконьє, а також можливості її застосування для інтерпретації текстів французьких лічилок. В світлі теорії розглянуто текст французької лічилки *Nous n'irons plus aux bois*, визначено її вихідні ментальні простори, виявлено їх складові елементи, проаналізовано змішаний простір зазначеної французької лічилки.

**Ключові слова:** концептуальна інтеграція, блендинг, теорія, ментальні простори, вихідний простір, змішаний простір.

**Вступ.** Сучасні розвідки в галузі когнітивної лінгвістики скеровані як на дослідження текстових світів [13, 14], що виникають у ході інтерпретації, так і шляхів їх створення читачем або слухачем. Пошук та роз'яснення відношень між знаннями про світ і тим, як вони відображені в літературних чи фольклорних поетичних текстах є особливістю вітчизняних та зарубіжних досліджень з когнітивної лінгвістики [1, 2, 4, 7].

**Короткий огляд публікацій за темою дослідження.** Наукова праця Жіля Фоконьє “Ментальні простори” [7] належить до низки тих робіт, які відіграли вирішальну роль у становленні когнітивної лінгвістики й визначили її основні теми і напрямки досліджень.

Автор підкреслює свою прихильність до когнітивного підходу в семантиці, який базується на тісному зв'язку мови й когніції. Людині притаманно вважати, що значення передаються за допомогою слів. Ми кажемо те, що думаємо з того чи іншого питання, вкладаємо певний смисл у слова, тощо. Насправді, на думку автора, окрім слів, що утворюють видиму для спостереження “верхівку айсберга”, висловлювання містять величезні масиви інформації, необхідної для вірного тлумачення їх змісту.

За Ж. Фоконьє [9] мова не передає значення, а регламентує його будову. Розуміння висловлювання є можливим завдяки тому, що мовні вирази виконують функцію своєрідних конструкцій, відповідно до яких слухач подумки конструює смисл. Ці теоретичні конструкції, які відображають те, що відбувається “поза кадром” і становлять повсякденний фон когні-

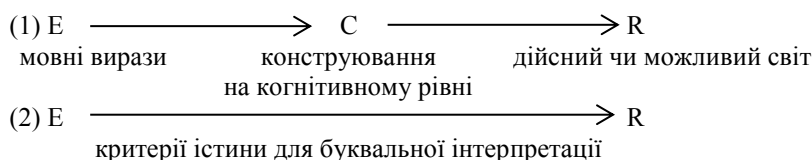
тивного спілкування, автор пропонує назвати ментальним простором.

За формою ментальні простори – це впорядковані множини з елементами *a, b, c...* і відношеннями між ними *R<sub>1ab</sub>, R<sub>2ad</sub>, R<sub>3cbf</sub>*, які можуть поширюватися відповідно новими елементами і відношеннями.

Змістовний аспект ментальних просторів становлять моделі ситуацій (реальних або гіпотетичних) у тому вигляді, як вони осмислюються людиною, і охоплюють наявний стан справ (так як ми його розуміємо), гіпотетичні ситуації, ситуації в минулому чи майбутньому (як ми їх розуміємо чи уявляємо), вигадані ситуації (наприклад сюжети живопису, кінематографу), предметні сфери (економіка, політика, математика тощо).

Отже, в концепції Ж. Фоконьє мова є не лише об'єктом інтерпретації відносно дійсного чи можливого стану речей, контексту чи ситуації, але є тим конструктивним початком, що створює ментальні простори, наповнює їх елементами і програмує відношення між цими елементами та просторами. Успіх людського спілкування залежить від ступеню подібності побудованих співбесідниками просторових конфігурацій. Ця подібність визначається не лише як лінгвістичний аспект розуміння, оскільки окрім мовних виразів на побудову ментальних просторів мають вплив такі позамовні фактори як фонові знання, доступні схеми, прагматична інформація, очікування і т.п. [7, с.2].

Суттєву відмінність того факту як процес мовленнєвого розуміння розглядається в концепції Ж. Фоконьє і у формально-семантичних теоріях можемо побачити на схемах (1) і (2) відповідно:



**Рис. 1.** Процес розуміння в теорії ментальних просторів (1) і у формальній семантиці (2) [7, с. 153]

Теорія концептуальної інтеграції (теорії змішування, блендинга) – спільна робота Жіля Фоконьє і американського вченого-літературознавця, спеціаліста з когнітивної поетики й риторики, Марка Тернера, продовжує розвивати ідеї ментальних просторів [10].

Концептуальну інтеграцію автори визначають як різновид відображень чи проєкцій між поняттєвими сферами. Суть її в тому, що структури вихідних ментальних просторів проєктуються на новий змішаний простір, так званий бленд, елементи якого

об'єднуються і починають взаємодіяти. Цей бленд не ототожнюється із жодним з вихідних ментальних просторів і не є, власне, сумою їх елементів, це новий ментальний простір з власним значенням; як дитина, що успадкувала від батьків певні риси, однак розвиває свою власну ідентичність. Схема концептуальної інтеграції має такий вигляд:

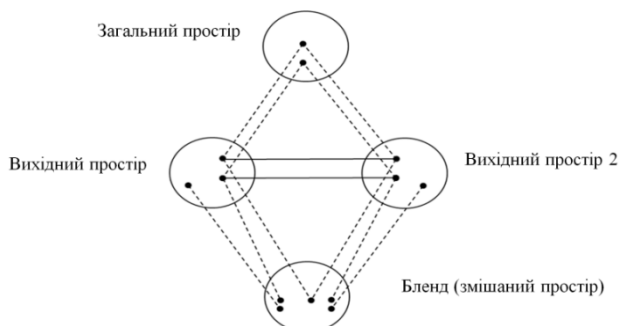


Рис. 2. Схема моделі змішаних просторів Ж.Фоконьє і М.Тернера

В такому бленді існують принаймні два вихідних ментальних простори. Наведений висновок тісно перекликається з теорією концептуальної метафори Дж. Лаккофа та М. Джонсона, які трактують метафору як когнітивну структуровану проекцію зі сфери-джерела до сфери-цілі [3]. Відповідно, два вихідних ментальних простори за Ж. Фоконьє та М. Тернером співвідносяться зі сферою-джерелом і сферою-ціллю в теорії концептуальної метафори. Однак автори виходять за межі метафоричної проекції зі сфери-цілі в сферу-мішень. Бленди не виводяться прямо з усіх складових вихідних просторів, а запозичують лише частину їх структури. В теорії концептуальної інтеграції між вихідними просторами існує так зване міжпросторове відображення, яке об'єднує подібні елементи, і спільний простір, що містить елементи, спільні для обох вихідних просторів на певному етапі розвитку концептуальної інтеграції, які й становлять частину бленду [8, с.308].

Таким чином, вихідні простори – це незалежні один від одного ментальні простори, об'єднання яких призводить до часткового формування нового ментального утворення – змішаного простору чи бленда. Загальний простір – це ментальний простір, що відображає подібні сутності вихідних просторів, які згодом проєктуються у змішаний простір. Бленд – це ментальний простір, що утворюється за рахунок проєкції загального простору, проєкції елементів вихідних просторів, що не входять до загального простору, і, безпосередньо, елементів, притаманних лише новому бленду, виражених за допомогою фонових знань, когнітивними та культурними моделями.

**Метою** даної статті є спроба застосувати теорію концептуальної інтеграції до аналізу текстів французьких лічилок.

**Матеріал** для дослідження був дібраний зі збірника текстів французьких лічилок [5] та із французьких інтернет-сайтів [6, 11].

У роботі застосовано **метод** суцільної вибірки (в процесі добору ілюстративного матеріалу), метод лінгвістичного спостереження, індуктивний та дедук-

тивний методи для систематичного та цілеспрямованого вивчення ментального простору французьких лічилок; стилістичний аналіз – для визначення стилістичних засобів творення додаткових смислів у текстах французьких лічилок; контекстуально-інтерпретаційний метод для розкриття прихованих елементів текстів французьких лічилок, що мають національно-культурну специфіку.

**Результати та їх обговорення.** У сучасних дослідженнях текстів французьких лічилок виявлено цікавий факт, притаманний сюжетним творам, – деякі тексти можуть мати неоднозначний, подвійний смисл.

**Об'єктом** нашого дослідження у даній роботі стала французька лічилка *Nous n'irons plus aux bois* [5, с. 276], створена мадам де Помпадур у грудні 1753 року, коли король Людовік XV подарував їй особняк Евре, що став згодом Єлисейським палацом. У тексті цієї лічилки йдеться про заборону будинків розпусти за часів правління Людовіка XIV. Під тиском своєї фаворитки мадам де Ментенон та, остерігаючись спалаху й поширення захворювань, що передаються статевим шляхом, 20 квітня 1684 року Людовік XIV підписує наказ, який посилює позиції поліції й оголошує проституцію поза законом.

Наведемо текст цієї лічилки:

**Nous n'irons plus au bois**

Nous n'irons plus au bois, les lauriers sont coupés  
La belle que voilà, ira les ramasser

**Refrain :**

Entrez dans la danse, voyez comme on danse,  
Sautez, dansez, embrassez qui vous voudrez.  
Et les lauriers du bois les laissons nous faner  
Non, chacune à son tour ira les ramasser

**Refrain**

Si la cigale y dort, ne faut pas la blesser  
Le chant du rossignol la viendra réveiller

**Refrain**

Et aussi la fauvette avec son doux gosier  
Et Jeanne, la bergère, avec son blanc panier,

**Refrain**

Cigale, ma cigale, allons, il faut chanter  
Car les lauriers du bois sont déjà repoussés.

**Refrain**

Вихідний простір 1 містить такі складові елементи:

1. bois n.m. – réunion d'arbres couvrant un certain espace de terrain; terrain ainsi couvert [12];
2. laurier n.m. – arbuste (lauracée) à fleurs blanchâtres de la région méditerranéenne, dont les feuilles allongées et dures sont utilisées comme condiment [там само];
3. belle n.f. – (fam.) jeune femme, jeune fille, en particulier la femme aimée [там само];
4. cigale n.f. – gros insecte homoptère suceur de sève, commun dans le Midi et connu par sa stridulation monotone [там само];
5. rossignol n.m. – petit passereau (muscicapidé, autrefois sylviidé) voisin des fauvettes, renommé pour son chant crépusculaire. (Le rossignol philomèle se trouve en France, d'avril à septembre, dans les forêts, bois, jardins et parcs des grandes villes) [там само];
6. fauvette n.f. – petit passereau (sylviidé) de teintes fauves ou grisâtres, insectivore, au chant agréable, nichant dans les buissons d'Eurasie tempérée, tel que la grisette, la fauvette à tête noire, très familière, la fauvette des jardins,

le pitchou de Bretagne et du Midi et sept autres espèces [там само];

7. bergère n.f. – personne qui garde les moutons ou les chèvres, qui prend soin du troupeau [там само];

8. panier n.m. (blanc) – ustensile avec anse ou poignées, en osier, en jonc, en plastique, etc., servant à contenir, à transporter diverses choses [там само].

Вихідний простір 2 – це ментальний простір, що надає інформацію про життя в Парижі кінця XVII – середини XVIII століть.

1. bois n.m. – ici: associé à la maison close [11];

2. laurier n.m. – on reconnaissait les maisons closes aux lauriers accrochés à leurs façades [там само];

3. belle n.f., fauvette n.f. (avec son doux gosier) – 1) bien-aimée n.f., 2) maîtresse n.f., 3) amante n.f., 4) femme n.f. légère [там само];

4. cigale n.f. – représente l'insouciance [там само];

5. rossignol n.m. – le rossignol est un symbole d'amour et d'amour-passion [там само];

6. bergère n.f. – 1) fille n.f. innocente, naïve [там само];

8. panier n.m. blanc – 1) représente la richesse; 2) blanc – couleur de propreté, d'innocence, de virginité [там само].

У змішаному просторі текст цієї лічилки має подвійний смисл, який розкривається за допомогою метафор: bois n.m. – публічний будинок; les lauriers sont coupés – заборона домів розпусти; la belle, la fauvette, la cigale – красуня, солодкоголоса кралечка, легковажна жінка, повія; le chant du rossignol – поклик пристрасті; la bergère – простачка; naïve, цнотлива дівчина; le panier blanc – символ багатства, його вміст становить найбільшу цінність для його власника; прикметник blanc номінує ознаку предмета – чистоту, невинність.

**Висновки.** Отже, теорія концептуальної інтеграції та блендингу Ж. Фоконьє і М. Тернера на основі теорії ментальних просторів Ж. Фоконьє може ефективно застосовуватися для аналізу текстів французьких лічилок. Аналіз компонентів змішаного простору сприяє виявленню прихованого метафоричного підтексту французьких лічилок, який відображає особливості менталітету французів та їх національно-культурну специфіку.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Воробйова О. П. Когнітивна поетика: здобутки і перспективи / О. П. Воробйова // Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – Вип. 635. – С. 18 – 22.
2. Сучасні когнітивно-поетологічні підходи до інтерпретації літературних текстів / В.А. Єфименко // Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи. — К.: Логос, 2012. — С. 98 – 103.
3. Лакофф, Дж. Метафори, котрими ми живем / Дж. Лакофф, М. Джонсон // Теория метафоры / сост. Н. Д. Арутюнова. М.: Прогресс, 1990. — С. 387 – 416.
4. Скребцова Т. Г. Когнитивная лингвистика: классические теории, новые подходы — М.: Издательский Дом ЯСК, 2018. — 392 с. — (Разумное поведение и язык. Language and Reasoning).
5. Comptines de langue française recueillies et commentées par Jean Beaucumont, Frank Guibat, Tante Lucile, Roger Pinon et Philippe Soupault. Edition Seghers, Paris, 1961, 1970. – 320 p.
6. Comptines pour enfants: leurs sens caché [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.parents.fr/enfant/culture-et-loisirs/comptines-pour-enfant-leur-sens-cache-13413>.
7. Fauconnier G. Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Language. – Cambridge: MIT Press, 1994. – 240 p.
8. Fauconnier, G. Mental Spaces. Conceptual Integration Networks / G. Fauconnier, M. Turner // Cognitive Linguistics: Basic Readings / edited by Dirk Geeraerts. Walter de Gruyter GmbH & Co. KG, 2006. — P. 303–371.
9. Fauconnier G. Mapping in Thought and Language. – Cambridge: Cambridge University Press, 1997. – 219 p.
10. Fauconnier G., Turner M. The Way We Think: Conceptual Blendings and the Mind's Hidden Complexities. – New York: Basic Books, 2002. – 464 p.
11. La face cachée des comptines [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://comptines-card.websself.net>.
12. Larousse : encyclopédie et dictionnaires gratuits en ligne [Ressource électronique]. — Accès : <http://www.larousse.fr/>
13. Semino E., Culpeper J. (eds.) Cognitive Stylistics: Language and Cognition in Text Analysis. – Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2002. – 333 p.
14. Werth P. Text worlds: representing conceptual space in discourse. – Longman, 1999. – 390 p.

#### REFERENCES

1. Vorobyova O. P. Cognitive Poetry: Achievements and Prospects / O. P. Vorobyova // Bulletin of Kharkiv National University V. N. Karazin. — Vip 635. — P. 18 – 22.
2. Modern cognitive-poetical approaches to the interpretation of literary texts / V. A. Efimenko // Linguistics of the 21<sup>st</sup> Century: New Studies and Prospects. — K.: Logos, 2012. — P. 98 – 103.
3. Lakoff, J. Metaphors That We Live / J. Lakoff, M. Johnson // Theory of Metaphors / Sost. N. D. Arutyunova. M.: Progress, 1990. — P. 387 – 416.
4. Skrebtsova T. G. Cognitive linguistics: classical theories, new approaches. — Moscow: Publishing House YASK, 2018. — 392 p. — (Reasonable behavior and language. Language and Reasoning).

#### Application of the theory of mental spaces and blending to the analysis of French counting texts (on the material of *Nous n'irons plus aux bois*)

**N. L. Diachenko**

**Abstract.** The article is devoted to the consideration of the theory of conceptual integration and blending of G. Fauconnier and M. Turner on the basis of the theory of mental spaces of G. Fauconnier, as well as the possibilities of its application for the interpretation of the texts of French counting. In the light of the theory, the text of the French counting, *Nous n'irons plus aux bois*, examines its initial mental spaces, identifies their constituent elements, and analyzes the mixed space of the indicated French counting.

**Keywords:** conceptual integration, blending, theory, mental spaces, output space, mixed space.